

havde haft til huse på slottet siden 1812. Redningsarbejdet kom til at spænde over vidt forskellige indsatser, ligefra flytningen af grevindens flygel, der kilede sig fast i en af de snævre vindeltrapper, og til kabinetssekretær J. P. Traps resolute handling, da han på sin vej ned gennem det brændende slot med sikker kunstfornemmelse stak et maleri under hver arm, nemlig Wuchters Griffenfeldportræt og C. A. Jensens portræt af H. C. Ørsted. Ialt lykkedes det at redde 250-300 malerier foruden en del af det værdifulde kirkeinventar; men branden efterlod, kirken ene undtaget, hele hovedslottet som en udbrændt ruin. I »Frederiksborgs restaurering« gør Povl Eller dog med rette opmærksom på, at slottets mure og tårne, med enkelte undtagelser, i virkeligheden stod bevaret til taghøjde. Murværkets sikring og istandsættelse stillede derfor heller ikke Meldahl overfor større problemer. Det gjorde til gengæld genskabelsen af interiørerne, og hér gennemtrumfede han en udsmykning, der hentede sine forbilleder fra hele renaissancens Europa. Overfor sagkyndige indvendinger fra bl.a. Worsaae fastholdt Meldahl med sin karakteristiske selvsikkerhed (s. 147), at det »ville være en skandale, om man havde benyttet de store midler til at holde sig til det lavmål, der oftest er i arbejder fra Christian IV's tid.«

Ole Feldbæk

Et halvt århundrede efter Karl Alnors »Die Geschichte der Verfassung und Verwaltung der Stadt Flensburg bis zum Jahre 1700« (1914) er der nu kommet en slags fortsættelse i flensborgeren, dr. Gert Sandhofers *Flensburgs Stadtverfassung von 1700 bis 1848* (1964. 192 s. – Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins. Bd. 45). Tidsrummet kendetegnes ved absolutismens, centraladministrationens, indskrænkning af det kommunale selvstyre dels ved udnævnelse af kgl. embedsmænd: borgmester, politimester, bysekretær og dels ved udstedelse af forordninger og bestemmelser, der gik ud på at skabe ensartethed og lighed for loven i monarkiet. Mod tidsrummets slutning gives der ved »normativet« af 1833 for Flensburg »borgerskabet« en vis, begrænset indflydelse på valget af de deputerede til de 24.s forsamling.

Det er en fornøjelse at læse Sandhofers gode og klare, vel-disponerede fremstilling. Af utrykt materiale bygger den naturligt væsentlig på arkivalierne i Flensburg byarkiv, men også arkivet på Gottorp og Rigsarkivet er benyttet. Såvel teksten som litteraturfortegnelsen viser udstrakt kendskab til såvel den pågæl-

dende danske som tyske litteratur. Af den danske kommer selv-sagt »Sønderjyllands Historie« og »Flensborg Bys Historie« (I-II. 1953-1955) navnlig i betragtning.

Da en anmelder formentlig bør fremsætte et par kritiske bemærkninger, følger her to-tre små. At fattigforordningen af 7. sept. 1736 anføres som værende af 7. sept. 1737 (s. 151), er vel en trykfejl. S. 108 nævnes, at der var mange ansøgere til borgmesterstillingen i 1845, som kongen besatte med justitsråd C. F. Callisen. Havde det ikke været rimeligt blandt ansøgerne at have nævnt flensborgeren, professor i Kiel, Christian Paulsen? (se Flensborgeren, professor Christian Paulsens Dagbøger. Ved Knud Fabricius og Johs. Lomholt-Thomsen. 1946, s. 341f.). – S. 80 omtales, at et reskript fra statholderen fra 1759 til Flensborg by – samt indfødsretsloven 1776 – lagde hindringer i vejen for indvandring fra syd, »während den Einwanderer aus dem Norden [udh. af mig] keine Hindernisse in den Weg gelegt wurden«. Udtalelsen er urigtig, da de pågældende bestemmelser i hvert fald ikke hindrede »indvandring« fra Sydslesvig eller Holsten, der geografisk ikke kan omfattes af udtrykket »Norden«. Forf. kan her næppe have haft den grundige undersøgelse præsent, som Åge Bonde og Johan Hvidtfeldt har givet i »Flensborg Bys Historie«. II, s. 149ff.: »Befolkningen 1720-1848«. Blandt de adskillige interessante bilag, der findes i Sandhofers bog, er for resten en opgørelse fra 1778 – i anledning af indfødsretsloven – over antallet af deputerede i hertugdømmernes byer, der var fødte udenlands (s. 178f.). Men – som sagt – mine indvendinger er uden større betydning over for dette dygtige bidrag til monarkiets næststørste bys historie, »die Königlich Dänemarkische Stadt Flensburg«. *Holger Hjelholt*

I en vis tilknytning til professor Oswald Hausers »Preussische Staatsräson und nationaler Gedanke« fra 1960 står hans elev dr. *Kai Dellew Sievers'* undersøgelse »Die Köllerpolitik und ihr Echo in der deutschen Presse 1897-1901 (1964, 181 s. Samme forlag og bd. 47 i samme skriftrække som Sandhofers). Det er et udmærket supplement til tidligere danske skildringer – Mackeprangs, H. P. Hanssens, Hans Lunds – af denne berygtede periode i preussisk Nordslesvig-politik, idet Sievers har kunnet benytte de pågældende preussiske embedsarkivalier og således skildret politikken set indefra. Han har desuden givet et godt bidrag til Ernst Mathias v. Köllers karakteristik ved at følge hans løbebane før og efter hans virksomhed de fire år som overpræsident i provinsen